

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DUYGULARINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ SANATSAL YARATICILIKLARINA YANSIMASI¹

Ebru BALÇIK* - Selma TAŞKESEN**

Öz

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin duygularına (mutluluk ve üzüntü) ilişkin metaforik algılarının sanatsal yaratıcılıklarına nasıl yansıdığı incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma 2022-2023 eğitim öğretim yılı bahar dönemi bir ortaokulda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan 70 (30 kadın / 40 erkek) ortaokul öğrencisinden oluşturulmuştur. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) ile desenlenmiştir. Araştırmada veri toplama araçları, öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramına ilişkin algılarını tespit etmek için metafor yoluyla veri toplama formu ve öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramına ilişkin yaptıkları sanatsal çalışmalar ve çalışmalarlarıyla ilgili yorumları kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinden ortaokul öğrencilerinin mutluluk ve üzüntü kavramlarına ilişkin metaforları içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin mutluluk kavramına ilişkin arkadaşlık, aile, oyun gibi metaforlar ürettikleri ve sevdikleri kavramlar üzerinde daha çok durdukları, üzüntü kavramına ilişkin kullandıkları metaforların ise talihsizlik, yokluk, başarısızlık gibi olumsuz kavramların olduğu görülmüştür. Ortaokul öğrencileri duygularını sanatsal çalışmalarına yansıtırken, mutluluk için arkadaşlık, gülümsemek, aile, oyun gibi kavramları kullandıkları üzüntü için ise başarısızlık, mağlubiyet, siyaset, güvensizlik, açlık gibi kavramları daha çok tercih ettikleri ayrıca ortaokul öğrencilerinin yazdıkları ve çizdiklerinin birbiriyle örtüştüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Görsel Sanatlar, Metafor, Sanat Eğitimi, Duygu.

The Reflection of Middle School Students' Metaphorical Perceptions of Emotions on Their Artistic Creativity

Abstract

This study aims to examine how middle school students' metaphorical perceptions of emotions (happiness and sadness) are reflected in their artistic creativity. The study was conducted in the spring semester of the 2022-2023 academic year in a middle school with 70 middle school students (30 female/40 male) enrolled in grades 5, 6, 7, and 8. The research was designed using phenomenology, one of the qualitative research methods. Data collection tools used in the study included a metaphor-based data collection form to identify students' perceptions of the concepts of happiness and sadness, as well as students' artistic works related to these concepts and their comments on these works. The data from the study were analyzed using content analysis to examine the middle school students' metaphors related to the concepts of happiness and sadness. According to the research results, it was observed that the students produced metaphors such as friendship, family, and play related to the concept of happiness and focused more on the concepts they liked, while the metaphors they used for the concept of sadness were negative concepts such as misfortune, deprivation, and failure. When middle school students reflected their emotions in their artistic work, they used concepts such as friendship, smiling, family, and play for happiness, while they preferred concepts such as failure, defeat, politics, insecurity, and hunger for sadness. Furthermore, the writings and drawings of middle school students were intertwined with each other.

Keywords: Visual Arts, Metaphor, Art Education, Emotion.

¹ Bu araştırma, 897918 tez numarası ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tez merkezine kayıtlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Bu çalışmanın bir kısmı Ases 2024 VII Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Bilim Uzmanı, ebrublckk@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0002-6097-0194>

** Prof. Dr. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim İş Eğitimi Ana Bilim Dalı, selma.taskesen@erzincan.edu.tr , <https://orcid.org/0000-0002-9072-8411>

1. Giriş

Hayatımızda duyguların yeri önemlidir. İnsanlar var oldukça yaşananları anlamlandırmak ve ifade etmek amacıyla duygular hep var olacaktır. Duygular ve düşünceler insanların iletişimine şekil veren unsurlardır. Çünkü insanoğlu duygu ve düşüncelerini iletişim ile aktarır. “İletişim iki sistem arasında gerçekleşen duygu, düşünce, bilgi alışverişidir” (Dağdağ, 2017, s. 308). Bu bağlamda iletişim duygu ve düşüncelerimizi dil, resim, jest ve mimikler gibi ifadeler ile başkalarına aktarmaktır.

İnsanlık tarihinin başlangıcında insanlar duygularını aktarmak için görsel iletişimden yararlanmışlardır. “Görsel iletişim dili farklı zamanlarda doğmuş olsa da süreç içerisinde kimi kültürlerde birbirinin yerine geçen ya da birbirini destekleyen bir anlatım ve sanat dili olarak karşımıza çıkmaktadır” (Kozlu & Benuğur, 2014, s. 236). Bu bağlamda sanattan yararlanarak birey, duygu ve düşüncelerini hiçbir şeye bağlı kalmadan resim, tiyatro müzik gibi çeşitli sanat dallarıyla ifade edebilmektedir. Çünkü ortaya çıkarılan ürün insanın yansıması olup, duygu ve düşüncelerine tercüman olmuştur. Yılmaz vd. (2021) Sanatçı kendini ifade ederken bazen görüneni olduğu gibi aktarır, bazen de çağın iletleri yönünde teknik ve düşünsel anlamda farklı yönler almaktadır. Bu süreçte, birçok kaynaktan faydalanmakta, deneysel uygulamaların peşine düşmektedir. Bu sebeple kendi toplumunun birikiminden yararlanırken, başka toplumların inançları, kültürleri ve sanatları ile etkileşim kurabilme olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda sanat her şeyde yer aldığı gibi eğitim sisteminde de varlığını sürdürerek buradaki gelişmelerden etkilenebilmektedir. “Sanat eğitimi bireylerin uyumlu olma, bilinç, düşünme, yaratıcılık, kendini, duygularını ifade edebilme gibi yetilerini geliştirerek sağlıklı toplumun temellerinin atılmasında etkilidir” (Açıkgöz, 2007, ss. 6-7). Böylece kendi iç dünyalarındaki ve toplumdaki problemlerin çözümüne katkı sağlamalarına da vesile olabilir. Buyurgan & Buyurgan (2012) mesleği ne olursa olsun, sanat eğitimi ile büyümüş, estetik beğenisi gelişmiş bireylerin özlerine ve toplumlarına yardımlarının daha çok olacağını aktarmışlardır. Bu bağlamda sanat eğitiminin hayatımızdaki yerinin ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Sanat eğitiminin önemli bir parçasını Görsel Sanatlar oluşturmaktadır. “Görsel Sanatlar; resim, heykel, mimari, grafik sanatlar, seramik, karikatür, fotoğraf, sinema, tekstil ve endüstri tasarımı gibi geniş bir alanı içine alır” (Yılmaz, 2014, s. 3). Böyle yaygın bir çerçevede bulunan Görsel Sanatlar günlük hayatın bir parçası olarak gösterilebilir. Aydın (2022) Görsel Sanatlar eğitimi bireylere estetik bakış açısı kazandırıp yaratıcılıklarını kullanmayı öğrenerek hayatlarının içine yerleştirmesi sürecine karşılık geldiğini ve Görsel Sanatlar eğitiminin amaçları arasında, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren kişide olan yeteneklerin erken zamanlarda fark edilip ilettilmesini gerektiğini ifade etmiştir. Görsel Sanatlar eğitiminin hedefi yaratıcı, sezgileri gelişmiş, kendini ifade edebilen, özgür ürünler ortaya koyabilen ve etrafına karşı duyarlı kişiler yetiştirmektir.

MEB (2018) Görsel Sanatlar Öğretim Programı’nda belirtildiğine göre; Görsel Sanatlar dersinde öğrencilerin sanat unsurları ve tasarım kriterlerinden faydalanarak duygu ve düşüncelerini sanatsal faaliyetlerine aktarması amaçlanmıştır. Gökaydın (1996) Görsel Sanatlar eğitimi, zihnin, zekanın, muhakeme ve anlatım yollarının ilgili olduğu bütün hislerin eğitimidir. Bu duygularla öğrenci dış çevre ile bağlantılar, ilişkiler kurarak içinde bulunduğu toplulukla ve dış çevre ile organik bir birlik meydana getirdiğini ifade etmiştir. Birey kurduğu bu bağlantılar ile sanatı icra etmeye, dışa aktarmaya başlar. Dışa aktarırken de duygu ve düşüncelerinden faydalanır. Düşüncelerin aktarımında kullanılan en iyi yollardan biri de metafordur. Yaşar & Girmen (2012) metaforlar, bireylerin sınırlandırmadan onları yaratıcılığa ulaştırırken, dilin derinliklerinde kendilerini keşfetmelerini sağlamaktadır. Bu bakımdan, bireylerin fikirlerini, hislerini, hayatlarını tanımalarında metaforlardan yararlanmalarının kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda kişilerin bir kavramı nasıl algıladıkları, nasıl aktardıklarını anlamak için metafor kavramından yararlanılır. Uygun (2015) metaforları kişilerin soyut sözcüklere ilgili algılarını, somut sözcüklerle izah etmelerine imkân sağlayan anlatım biçimleri

olduğunu aktarmıştır. Metafor iletilmek isteneni en sade biçimiyle aktarmaya yardımcı olur. Bu durumda metafor bireyler arasındaki farklı fikirlerin ve duyguların ortaya çıkmasını sağlar. Duyguları aktarmak için de kullanılan metaforların sanat eğitimine katkısı vardır. Bu nedenle sanat eğitiminde de metaforun önemli olduğu bilinmektedir. Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin mutluluk ve üzüntü kavramlarına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi ve böylece soyut olan bu kavramlara somutluk getirilerek açıklanması bakımından önem taşımaktadır. Duygularını yaşları itibari ile en üst düzeyde yaşadığı düşünülen ortaokul öğrencileri ile yapılması planlanmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramına yönelik algıların belirlenmesinde metaforların kullanıldığı bir çalışma olması yönüyle özgün olup aktarılan duygu ve düşüncelerin anlaşılması ve çizdikleri resimleri çizgi, şekil, renk gibi kompozisyon elemanları ile nasıl ifade ettikleri açısından önemlidir. Mevcut çalışmada da ortaokul öğrencilerinin duygularına (mutluluk ve üzüntü) ilişkin metaforik algılarının sanatsal yaratıcılıklarına nasıl yansıdığına incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır.

- 1- Ortaokul öğrencilerinin mutluluk kavramına ilişkin metaforları nelerdir?
- 2- Ortaokul öğrencilerinin üzüntü kavramına ilişkin metaforları nelerdir?
- 3- Ortaokul öğrencileri mutluluk kavramına ilişkin metaforlarını resimlerine nasıl yansıtmışlardır?
- 4- Ortaokul öğrencileri üzüntü kavramına ilişkin metaforlarını resimlerine nasıl yansıtmışlardır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Ortaokul öğrencilerinin duygularına (mutluluk ve üzüntü) ilişkin metaforik algılarının sanatsal yaratıcılıklarına nasıl yansıdığına incelenmesi amacıyla planlanan çalışma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. *“Nitel araştırma; belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açıları, yaşantıları, deneyimleri, eğilimleri, fikirleri, duyguları, tutum ve alışkanlıkları doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma tasarımı olarak tanımlanabilir”* (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 45). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. *“Olgubilim farkında olduğumuz ancak hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır”* (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 69). Araştırmada öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramlarına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve çizdikleri sanatsal çalışmalar incelenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu 2022–2023 eğitim öğretim yılı bahar dönemi bir ortaokulda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan 70 (30 kadın / 40 erkek) ortaokul öğrencisinden oluşturulmuştur. Çalışma amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile yürütülmüştür. *“Amaçsal örnekleme, bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan ve belli ölçütleri karşılayan özel durumlarda çalışılmak istenildiğinde tercih edilen bir yöntemdir”* (Büyüköztürk vd., 2013, s. 90). Çalışmada bu örnekleme yönteminin tercih edilme sebebi, Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018)’de Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı’nın temel öğrenme alanlarında duygu kavramı ile ilgili kazanımlara ve açıklamalara yer verilmiş olmasıdır. Bu doğrultuda bu konunun ortaokul düzeyinde işlenebilir olmasıdır.

2.3. Araştırma süreci

Araştırmanın ilk verilerinin toplanmasında ortaokul öğrencilerinin mutluluk kavramlarına ilişkin algılarını metafor yoluyla tespit etmek için “Metafor Yoluyla Veri Toplama Formu” dağıtılmış

ve doldurmaları söylenmiştir. Ardından öğrencilerden mutluluk kavramına ilişkin resim çizmeleri ve tamamlanan resimlerin arkasına çizdikleri resimlerin hikayelerini yazmaları istenmiştir. Araştırmanın diğer verilerinin toplanmasında ortaokul öğrencilerinin üzüntü kavramlarına ilişkin algılarını metafor yoluyla tespit etmek için “Metafor Yoluyla Veri Toplama Formu” tekrar dağıtılmıştır. Ardından öğrencilerden üzüntü kavramına ilişkin resim çizmeleri ve tamamlanan resimlerin arkasına çizdikleri resimlerinin hikayelerini yazmaları istenmiştir. Bu doğrultuda her bir öğrencinin çizdiği resim ve yazdıkları yazılar karşılaştırılmak üzere tasnif edilmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Ortaokul öğrencilerinin mutluluk ve üzüntü kavramlarına ilişkin metaforlarını tespit etmek amacıyla “Metafor Yoluyla Veri Toplama Formu” kullanılmıştır. Bu form iki kısımdan oluşmaktadır. 1. kısım “Mutluluk.....ifade ediyor? Çünkü.....” ve 2. kısım “Üzüntü.....ifade ediyor? Çünkü.....” ifadelerinin yazılı olduğu veri toplama formudur. Bu formdan elde edilen cevaplar araştırmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Araştırmanın bir diğer veri toplama aracı olarak öğrencilerden mutluluk ve üzüntü kavramına ilişkin zihinlerinde çağrıştırdığı imge/anlam üzerine çizdikleri resimlerden ve resimlere ilişkin yorumlarından oluşmaktadır.

2.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin mutluluk ve üzüntü kavramlarına ilişkin metaforları nitel analiz yöntemlerinden olan içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. “İçerik analizi, araştırmacıların yazılı iletişim örneklerinin analizi yoluyla dolaylı olarak insan davranışlarını çalışmalarına olanak tanıyan bir veri analizi tekniğidir” (Fraenkel vd., 2012, s. 478). Öğrencilerden toplanan veriler araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenerek oluşturulan metaforlar bağımsız biçimde belirlenip kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Bunlarda tablo 1 ve tablo 2 de gösterilmiştir. Araştırmada mutluluk ve üzüntü kavramlarının öğrencilerde hissettirdiği duyguların anlaşılması açısından çizdikleri resimler yazdıkları metaforlar ile karşılaştırılarak ayrıca çizgi, şekil, renk elemanlarını da nasıl ifade ettikleri değerlendirilmiştir. Araştırmada yer alan öğrencilerin isimleri gizli tutulmuştur.

2.6. Araştırma Etiği

Bu çalışma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri Etik Kurulunda (Protokol No.11/18) 30.11.2022 tarihli 11 sayılı oturumunda alınan onay kararı ile yürütülmüştür. Çalışma etik kurallara dikkat edilerek hazırlanmıştır.

3. Bulgular

3.1. Ortaokul Öğrencilerinin “Mutluluk” Kavramına İlişkin Metaforları

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin “mutluluk” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve sahip oldukları metaforların oluşturduğu kategoriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Ortaokul Öğrencilerinin “Mutluluk” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforları ve Kategorileri

Kategoriler	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor Sayısı
1. Sevginin İfadesi	Anne sevgisi (2), Ev (1), Kardeşlik (1), Aile (4),		

	Sevilmek (1), İhtiyaç (1), Abilik (1), Dostluk ve zevkler (1), Anne ve cennet (1), Aşk ve müzik (1), Sevdiğin insan (1), Deniz (1), Ağaç (1), Sevildiğin ortam (1), Sokak(1), Sevdiğim şeyler (1), Arkadaşlık (6)	17	26
2. Düşüncenin İfadesi	Gülümsemek (5), Huzur (2), Hayal kurmak (1), Sevinç (1), Siyaset (1), İyi hissetmek (2), Turan (1), Önemsenmek (1), Değişkenlik (2), Acizlik (1), Hayatın dengesi (1), Her şey (1)	12	19
3. Maddenin İfadesi	Hediye (1), Yemek (2), Kahve (1), Araba (1), Traktör (1)	5	6
4. Etkinliğin İfadesi	Sanat (1), Oyun (4), Eğlenmek (2), Bilgisayar (1), Müzik (1), Telefon (1), Futbol (2), Uyku (1)	8	13
5. Zaferin İfadesi	Galibiyet (1), Ders çalışmak (1), Güzel (1), Başarı (2), Zenginlik (1)	5	6
	Toplam	47	70

Tablo 1’de ortaokul öğrencilerinin mutluluk kavramına ait kullandıkları metaforlar 5 kategoride toplanmıştır. Tabloya göre mutluluğun; sevginin ifadesi olarak, düşüncenin ifadesi olarak, maddenin ifadesi olarak, etkinliğin ifadesi olarak ve zaferin ifadesi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

3.2. Ortaokul Öğrencilerinin “Üzüntü” Kavramına İlişkin Metaforları

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin “üzüntü” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve sahip oldukları metaforların oluşturduğu kategoriler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Ortaokul Öğrencilerinin “Üzüntü” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforları ve Kategorileri

Kategoriler	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor Sayısı
1. Umutsuzluğun İfadesi	Okul (1), Çaresizlik (4), Talihsizlik (5), Hastalık (2), Ağlamak (2), Başarısızlık (4), Deprem (1), Yalnızlık (2), Mağlubiyet (4), Yokluk (5), Ölüm acısı (1), Ayrılık (1), Sınav kaygısı (2), Eşyanın zarar görmesi (1), Kaza (1), Güvenmek (1), Bağlanma korkusu (1), Yokluk ve yalnızlık (1)	18	39
2. Düşüncenin İfadesi	Kötü his (1), Siyaset (3), Acı çekmek (1), Öfke (1), Üzülmek (1), Mutsuzluk (1), Özlem (1), Denge (1), Hissiyat (1), Kötü bir şey (1)	10	12
3. Değersizliğin İfadesi	Reddedilmek (1), İhanet (2), Hiçbir şey (1)	3	4

4. Tutumun İfadesi	Kırılmak (1), Mağduriyet (1), Şiddet (2), Kısıtlanmak (3), Alay edilmesi (2), Kavga (1), Dostluğun bozulması (3), Telefonla oynamak (1), Mecburiyet (1),	9	15
	Toplam	40	70

Tablo 2’de öğrencilerin üzüntü kavramına ait kullandıkları metaforlar 4 kategoride toplanmıştır. Tabloya göre üzüntünün; umutsuzluğun ifadesi olarak, düşüncenin ifadesi olarak, değersizliğin ifadesi olarak ve tutumun ifadesi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir.

3.3. Kavramsal Kategoriler

3.3.1.Kategori 1: “Sevginin” İfadesi Olarak Mutluluk

En fazla metaforun ileri sürüldüğü bu kategoride 26 ortaokul öğrencileri mutluluğun onlar için önemine vurgu yapmışlardır. Bu düşüncelerini 17 metafor ile (aile, anne sevgisi, arkadaşlık, sevdiğim şeyler, kardeşlik, sokak vb.) ifade etmişlerdir.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir:

Kerim (5.sınıf): “Mutluluk arkadaşlıktır. Çünkü arkadaş iyi günde kötü günde bizi güldüren ve bizi eğlendirendir”.

Gökhan (6.sınıf): “Mutluluk annem, babam ve kardeşimdir. Çünkü onlar beni büyüttü, beni sevdi. Ben onlara nasıl teşekkür etsem azdır”.

Furkan (7.sınıf): “Mutluluk bir ağaçtır. Çünkü bir tohumu bin meyve verir”.

Demet (8.sınıf): “Mutluluk sevdiğin insandır. Çünkü sevdiğin bir insanın yaptığı yanlış ya da hatalar gözüne batmaz. Çünkü sevdiğin insan senin için dünyadaki en değerli en çok düşündüğün varlıktır. En çok düşündüğün ve değer verdiğin insan senin hayata tutunma sebebindir. Nasıl bir baş ağrısı günümüzü mahvediyorsa sevdiğin insan olmazsa da dünyanın çekilmez ve katlanılmaz bir hal alır”.

3.3.2.Kategori 2: “Düşüncenin” İfadesi Olarak Mutluluk

Düşüncenin ifadesi olarak belirtilen mutluluk kavramı öğrenciler için daha çok hissettikleri hazzın karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 12 metafor (gülümsemek, huzur, iyi hissetmek, değişkenlik vb.) ve 19 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Harun (5.sınıf): “Mutluluk sevinçtir. Çünkü sevinmek insanı mutlu eder”.

Sare (6.sınıf): “Mutluluk her şeydir. Çünkü mutluluğu her şeyde arayabiliriz. Çünkü en küçük bir şey bile bizi mutlu edebilir. Her şeyde bir mutluluk vardır. Ben her şeyde mutluluk ararım. Ben her şeyden mutlu olurum. En küçük bir şeyden bile”.

Alper (7.sınıf): “Mutluluk kendimi iyi hissettiğimde sanki dünyalar benim oluyormuş gibidir. Çünkü en sevdiğim anlar arkadaşlarımla yanımda olması. Sevinç dolu oluyorum”.

Batuhan (8.sınıf): “Mutluluk benim dinlenmem ve bana hak verilmesidir. Çünkü benim şahsen dinlenip bana hak verilmesi ya da fikirlerimin ciddiyetle karşılanması bana sevinç ve mutluluk verir. Mesela fikrinizi söylediğiniz zaman kınanmayıp aksine fikirlerinize değer verilmesi bana mutluluk ve daha çok huzur verip aksi durumda fikirlerime hep alayla hep dalgayla karşılık verilseydi benim içimde bir sinir, bir üzüntü ve bir huzursuzluk verdiğini söyleyebilirim ve bu konudaki tavsiyem karşınızdaki kişinin fikrine olumsuz yaklaşmayıp eğer olmayacak bir şeyse de güzel bir yaklaşımla söylenmeli böylece hem güzel dostluklar devam eder. Hem de mutluluk hiç eksik olmaz. Mutluluk benim için budur”.

3.3.3.Kategori 3: “Maddenin” İfadesi Olarak Mutluluk

Maddenin ifadesi olarak belirtilen mutluluk kavramı öğrenciler için daha çok hoşlarına giden ifadelerin karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 5 metafor (yemek, hediye, kahve, araba, traktör) ve 6 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Melih (5.sınıf): “Mutluluk beleş hediye. Çünkü beleş hediye her şeydir. Bizde olmayan şey beleş olarak bize geliyor”.

Eda (6.sınıf): “Mutluluk bir yemektir. Çünkü yemek bir aşktır. Çünkü insan her çikolata veya yemek yediğinde çok mutlu olur. Yemek her şeydir. Yemek olmazsa ben olmam”.

Emir (7.sınıf): “Mutluluk kahvedir. Çünkü kahve içince bütün dertleri unutursun”.

Gökтуğ (8.sınıf): “Mutluluk 600 HP'lik Turbo Honda EP3'tür. Çünkü Akdeniz otobanlarında nemli sıcak bir cuma gününde Antalya Kemer tüneline waret'i aktit edpp tüm otobanı inletmektir benim için mutluluk. Mark Antalya caddesinin girişine son ses açılmış apaianer hoparlörüm ile son ses tesisatım ile Ferdi Tayfur bende özledim şarkısı ile elit Antalya sokaklarını 90'lara bürümek benim için mutluluk. Boşa dememişler Honda hayat (H)onda”.

3.3.4.Kategori 4: “Etkinliğin” İfadesi Olarak Mutluluk

Etkinliğin ifadesi olarak belirtilen mutluluk kavramı öğrenciler için daha çok eğlendirici ifadelerin karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 8 metafor (oyun, futbol, eğlenmek, sanat vb.) ve 13 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Ceren (5.sınıf): “Mutluluk sanattır. Çünkü bir sanat yaparken insan rahatlar, kendini huzurlu hisseder. Mesela resim yaparken fırçaya boyayı almak daha sonra yavaş yavaş fırçadaki boyayı gerekli olan yere sürmek, mutlu olmak için gerekeni yapmak gibi geliyor bana”.

Nergis (6.sınıf): “Mutluluk müziktir. Çünkü müzik kulübünü çok seviyorum. Kulüp arkadaşlarımla, öğretmenimi, konularını ve kelimenin tam anlamıyla her şeyini enstrümanların sesleri çok hoşuma gidiyor. Müzik dinlemek beni çok mutlu ediyor”.

Gül (7.sınıf): “Mutluluk uykudur. Çünkü uyurken bütün dertlerimi unuturum. Hiçbir şey duymam ve kendimi huzurlu hissederim”.

Hamza (8.sınıf): “Mutluluk futboldur. Çünkü enerjimi atıyorum”.

3.3.5.Kategori 5: “Zaferin” İfadesi Olarak Mutluluk

Zaferin ifadesi olarak belirtilen mutluluk kavramı öğrenciler için daha çok kazanmaya yönelik ifadelerin karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 5 metafor (başarı, galibiyet, ders çalışmak, güzel, zenginlik) ve 6 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Ayşe (5.sınıf): “Mutluluk ders çalışmaktır. Çünkü ders çalışıp ayaklarımın üstünde duracağım inşallah. Ders çalışırsam büyüyünce daha çok rahat olurum. Temizlikçi olmaktan iyidir. Çocuğum olursa onlara çok güzel şeyler alacağım”.

Asaf (6.sınıf): “Mutluluk başarıdır. Çünkü genelde derslerimde, sınavlarımda veya herhangi bir şeyde başarılı olduğumda mutlu olurum”.

Eymen (8.sınıf): “Mutluluk başarmaktır. Çünkü verdiğin emeklerin bir meyve vermesi beni en tatmin eden şeydir”.

Ortaokul öğrencilerinin mutluluk kavramına ait kullandıkları metaforların 5 kategoride yer aldığı görülmüştür. Buna göre mutluluğun; sevginin ifadesi olarak, düşüncenin ifadesi olarak, maddenin ifadesi olarak, etkinliğin ifadesi olarak ve zaferin ifadesi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Oluşturulan metafor kategorilerine baktığımızda en fazla ileri sürülen mutluluk için “sevginin ifadesi olarak” olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler mutluluğu yansıtırken sevdikleri, zevk aldıkları şeyleri aktarmışlardır.

3.3.6.Kategori 1: “Umutsuzluğun” İfadesi Olarak Üzüntü

En fazla metaforun ileri sürüldüğü bu kategoride 39 ortaokul öğrencileri üzüntünün onlar için önemine vurgu yapmışlardır. Bu düşüncelerini 18 metafor ile (talihsizlik, yokluk, başarısızlık, mağlubiyet vb.) ifade etmişlerdir.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir:

Alp (5.sınıf): “Üzüntü yüksek beklediğin sonucun kötü gelmesidir. Çünkü çok yüksek beklediğin ve çok çalıştığın sınavdan kötü almak çok kötü bir duygudur”.

Hasan (6.sınıf): “Üzüntü yakınma, elde edememektir. Çünkü istediği şeyi elde edememek insanları üzer. Örneğin ben istediğimi elde edemeyince mutsuz olurum veya değer verdiğin bir insanın seni satmasıdır”.

Ceyda (7.sınıf): “Üzüntü telefonun şarjının tam çok güzel bir diziye başladığında bitmesidir. Çünkü çok güzel diziyi izleyemezsin”.

Hamit (8.sınıf): “Üzüntü babaannemin vefat etmesidir. Çünkü onsuz yemek kötü oluyor. Artık kimse bana balkondan seslenmiyor”.

3.3.7.Kategori 2: “Düşüncenin” İfadesi Olarak Üzüntü

Düşüncenin ifadesi olarak belirtilen üzüntü kavramı öğrenciler için daha çok duyguların karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 10 metafor (hissiyat, öfke, denge, üzölmek vb.) ve 12 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Harun (5.sınıf): “Üzüntü kötü histir. Çünkü kötü hissetmek insanı üzer”.

Meral (6.sınıf): “Üzüntü babamın 2 ay gidip 2 gün gelmesidir. Çünkü şöyle ki benim babam bir yardım kuruluşunda çalışıyor ve bu yüzden de çok seyahate çıkıyor. Bu seyahatleri 2 ay hatta bazen 3 ay oluyor. Geldiğinde de 2-3 gün kalıp gidiyor”.

Sedat (7.sınıf): “Üzüntü bağırarak ve kızmaktır. Çünkü birisi bana kızarsa üzülürüm”.

Tarık (8.sınıf): “Üzüntü kötü bir şeydir. Çünkü hayatının yönünü değiştirir”.

3.3.8.Kategori 3: “Değersizliğin” İfadesi Olarak Üzüntü

Değersizliğin ifadesi olarak belirtilen üzüntü kavramı öğrenciler için daha çok kaybetmeye yönelik ifadelerin karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 3 metafor (ihamet, reddedilmek, hiçbir şey) ve 4 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Yağız (5.sınıf): “Üzüntü sevdiğin kızdan red yemektir. Çünkü sen onu severken o seni sevmiyordur. Bir de bu şahıs senin sınıfında olunca bir başka oluyor”.

Leyla (8.sınıf): “Üzüntü çok güvendiğin bir kişi tarafından yarı yolda bırakılmaktır. Çünkü çok bağlanınca sonunda ben üzülüyorum”.

3.3.9.Kategori 4: “Tutumun” İfadesi Olarak Üzüntü

Tutumun ifadesi olarak belirtilen üzüntü kavramı öğrenciler için daha çok zarara yönelik ifadelerin karşılığı olarak görülmüştür. Bu kategori 9 metafor (dostluğun bozulması, alay edilmesi, şiddet, kısıtlanmak vb.) ve 15 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır.

Aşağıda, bu kategoride bulunan bazı öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Arzu (5.sınıf): “Üzüntü telefonla oynamaktır. Çünkü bütün çocukları telefon etkiliyor. İnsanı, derslerini etkiliyor”.

Gökhan (6.sınıf): “Üzüntü bana şişko denilmesidir. Çünkü bir kere arkadaşlarımla yürüyorduk. Bir tane dayı geldi. Sen çok şişkosun dedi. Ben çok üzüldüm”.

Derya (7.sınıf): “Üzüntü dostluğu ifade eder. Çünkü bir insan onun arkadaşı da olsa eskiden onla kalır ve onla dost olur. Şimdi onu satar ve yeni dostunu bulur. Oda gelir ve 2 arkadaşı satar ama onu dostu diye bilmez ve sırlarını da söylemez. İşte sahte dostluk budur. Arkadaşını seçerken doğru seç”.

Seda (8.sınıf): “Üzüntü arkadaşlıktır. Çünkü hep kötü davranıyorlar ve bu beni üzüyor”.

Ortaokul öğrencilerin üzüntü kavramına ait kullandıkları metaforların 4 kategoride yer aldığı görülmüştür. Buna göre üzüntünün; umutsuzluğun ifadesi olarak, düşüncenin ifadesi olarak, değersizliğin ifadesi olarak ve tutumun ifadesi olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Oluşturulan metafor kategorilerine baktığımızda en fazla ileri sürülen üzüntü için “umutsuzluğun ifadesi olarak” olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler üzüntüyü yansıtırken de sevmedikleri, üzüldükleri durumları aktarmışlardır.

3.4. Ortaokul Öğrencileri Mutluluk Kavramına İlişkin Metaforlarını Resimlerine Nasıl Yansıtılmışlardır?

Şekil 1

Cem'in çalışması "mutluluk" (5.sınıf)

Cem mutluluğu anlatmak için "Mutluluk hayal kurmaktır. Çünkü hayal kurmak bence harika bir şey. Gidebileceğin yerlerin ötesine gitmektir. Ama bir hayal olağanüstü şeyleri düşündürür. Hayal etmek muhteşemdir ve bunun dışında her şeyi düşündürür" ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Cem mutluluğu anlatmak için Eifel kulesi, güneş, ağaç, ev, çiçekler ve iki insan figürü çizmiştir. Cem çizdiği resim için "Hayal kurarsan Paris'e kadar gidersin. Hayal benim için mutluluk kaynağıdır" ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin mutluluğu hayal kurmak ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencinin çalışmasında kuru boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı bu resimde kontür çizgilerine de yer verilmiştir.

Şekil 2

Ege'nin çalışması "mutluluk" (6.sınıf)

Ege mutluluğu anlatmak için "Mutluluk kankalıktır. Çünkü arkadaşlarımı çok sevdiğimden ve hoşlandığımdan dolayı mutluluk benim için kankalıktır" ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde

Ege mutluluğu anlatmak için sevdiği arkadaşlarını, güneşi ve iki kalbi çizmiştir. Çizilen figürlerin üzerine isimlerini yazmıştır. Resmin üst orta kısmına “KANKALIK, BİZ KANKAYIZ” yazısını yazarak vurgulamıştır. Ege çizdiği resim için “*Kankalarımı anlatıyorum ve onları çok seviyorum*” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin mutluluğu kankalık ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencinin çalışmasında kuru boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı bu resimde kontür çizgilerine de yer verilmiştir.

Şekil 3

Ceyda'nın çalışması “mutluluk” (7.sınıf)

Ceyda mutluluğu anlatmak için “*Mutluluk sevmektir. Çünkü sevginin her türlü şekli bile güzeldir ve bunu bilmek bence Dünya'nın en güzel hissi. Biliyor muydunuz? Sevdiğimizizi hissettiğimizde vücudumuzda bir hücre harekete geçer ve yaralarımızın daha hızlı iyileşmesini sağlar*” ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Ceyda mutluluğu anlatmak için ay, uğur böcekleri ve merkezde büyük bir nota çizmiştir. Ceyda çizdiği resim için “*Benim için müzik dinlemektir*” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrenci metaforu sevmek olarak ifade etmiştir ancak sanatsal çalışmasında mutluluğu müzik ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Bu nedenle öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermemektedir. Öğrenci uğur böceklerinde kırmızı rengi kullanarak resminde kontür çizgilerine de yer vermiştir.

Şekil 4

Ece'nin çalışması “mutluluk” (8.sınıf)

Ece mutluluğu anlatmak için “Mutluluk derin bir denizdir. Çünkü denizin içinde birbirinden farklı canlı türü var ve hepsi birbirinden güzel. Mutlulukta bana böyle geliyor derin ve içinde insanı mutlu edebilecek birbirinden farklı bir sürü sebep var. Denizdeki renkli geçişleri ise bana mutluluğun içinde bulunan başlıklar gibi geliyor” ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Ece mutluluğu anlatmak için 2 balık, 2 denizanası, 1 ahtapot, yıldızlar, deniz yosunları ve taşları çizmiştir. Ece çizdiği resim için “Mutluluk derin ve çok çeşitli olduğu için onu derin bir okyanusa benzettim. Derin ve bir sürü birbirinden farklı çeşit deniz canlıları tıpkı mutluluğun birbirinden farklı sevindirici başlıkları gibi” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin mutluluğu okyanus ve farklı deniz canlıları ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencinin çalışmasında kuru boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı bu çalışmada kontür çizgilerine de yer verilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin mutluluğu sanatsal çalışmalarına nasıl yansıtıklarına bakıldığında genel olarak arkadaşlık, gülümsemek, aile, oyun gibi kavramları mutluluğu aktarmak için daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin mutluluğu yansıtmada konusunda istekli oldukları görülmüştür. Öğrenciler kontür çizgilerine ağırlık vermişlerdir. Teknik olarak genelde kuru boya tercih edilmiştir. Öğrencilerin resimlerini yorumlarken renk konusunda cesaretli adımlar attıkları, özgün ve yaratıcı oldukları görülmüştür. Öğrencilerin çoğunlukla metaforları ile çizdiği resimler benzerlik göstermektedir. Bu tarz etkinliklerin öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkmasına olanak sağladığı ve yansıtmada becerilerini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

3.5. Ortaokul Öğrencileri Üzüntü Kavramına İlişkin Metaforlarını Resimlerine Nasıl Yansıtmışlardır?

Şekil 5

Yağız'ın çalışması “üzüntü” (5.sınıf)

Yağız üzüntüyü anlatmak için “Üzüntü sevdiğin kızdan red yemektir. Çünkü sen onu severken o seni sevmiyordur. Birde bu şahıs senin sınıfında olunca bir başka oluyor” ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Yağız üzüntüyü anlatmak için solda 2 insan figürü, birinin eline çiçek çizerek konuşma balonlarına “benimle çıkar mısın, eveeeeet” yazısını yazmıştır. Sağda da 1 insan figürü çizerek konuşma balonuna “hayır olamaz” yazısını yazmıştır. Yağız çizdiği resim için “Sevdiğin kızın başkasını sevmesi” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin üzüntüyü reddedilmek ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencinin çalışmasında kuru boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı bu resimde kontür çizgilerine de yer verilmiştir.

Şekil 6*Hasan'ın çalışması "üzüntü" (6.sınıf)*

Hasan üzüntüyü anlatmak için “Üzüntü yakınma, elde edememektir. Çünkü istediği şeyi elde edememek insanları üzer. Örneğin ben istediğimi elde edemeyince mutsuz olurum veya değer verdiğin bir insanın seni satmasıdır” ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Hasan üzüntüyü anlatmak için yiyecek, içeceklerin olduğu raflar, pamuk şekerleri, üzgün bir kız çocuğu figürü ve bir erkek figürü çizmiştir. Hasan çizdiği resim için “İstediği şeyi alamayan çocuk” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin üzüntüyü elde edememek ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencinin çalışmasında kuru boya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı bu resimde kontür çizgilerine de yer verilmiştir.

Şekil7*Ceyda'nın çalışması "üzüntü" (7.sınıf)*

Ceyda üzüntüyü anlatmak için “Üzüntü telefonun şarjının tam çok güzel bir diziyeye başladığında bitmesidir. Çünkü çok güzel diziyeyi izleyemezsin” ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Ceyda üzüntüyü anlatmak için şarjı biten bir telefon çizmiştir. Telefonun üzerine “çok güzel dizi, 30 saniye içinde kapanacak” yazılarını yazmıştır. Ceyda çizdiği resim için “Telefonun şarjının tam çok güzel bir diziyeye başladığında bitmesidir” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin üzüntüyü telefon şarjının

bitmesi ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrenci şarj göstergesinde kırmızı rengi kullanarak resminde kontür çizgilerine de yer vermiştir.

Şekil 8

Ece'nin çalışması "üzüntü" (8.sınıf)

Ece üzüntüyü anlatmak için “Üzüntü ayransız çiğ köfte yemektir. Çünkü ayransız çiğ köfte çiğ köfte değildir. Ayransız olmadan yediğinde boğazından geçmez. Bu yüzden aç kalırsın, doymazsın ve iki katı aç kalırsın” ifadesini kullanmıştır. Resim incelendiğinde Ece üzüntüyü anlatmak için raftaki ayrana vurgu yaparak, market ve çiğ köfte dürüm çizmiştir. Resminde çiğ köfte ve ayran yazılarını kullanmıştır. Ece çizdiği resim için “Ayransız çiğ köfte yemek” ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda öğrencinin metaforu ile çizdiği resim benzerlik göstermektedir. Öğrencinin üzüntüyü ayransız çiğ köfte yemek ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Çalışmasında renk kullanmayarak kontür çizgilerine de yer vermiştir.

Ortaokul öğrencilerinin üzüntüyü sanatsal çalışmalarına nasıl yansıtıklarına bakıldığında genel olarak başarısızlık, mağlubiyet, siyaset, elde edememek, güvensizlik, yemek yiyememek gibi kavramları üzüntüyü aktarmak için daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin üzüntüyü yansıtma konusunda istekli oldukları görülmüştür. Öğrenciler kontür çizgilerine ağırlık vermişlerdir. Teknik olarak genelde kuru boya tercih edilmiştir. Öğrencilerin resimleri yorumlarken özgün ve yaratıcı oldukları görülmüştür. Öğrencilerin çoğunlukla metaforları ile çizdiği resimler benzerlik göstermektedir. Bu tarz etkinliklerin öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkmasına olanak sağladığı ve yansıtma becerilerini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sanatsal çalışmalarını yaparken istekli oldukları, özgün ve yaratıcı çalışmalar ortaya çıkardıkları tespit edilmiştir.

4. Tartışma

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin mutluluk ve üzüntü kavramlarına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi ve böylece soyut olan bu kavramlara somutluk getirilerek açıklanması bakımından önem taşımaktadır. Duygularını yaşları itibari ile en üst düzeyde yaşadığı düşünülen ortaokul öğrencileri ile yapılması planlanmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramına yönelik algıların belirlenmesinde metaforların kullanıldığı bir çalışma olması yönüyle özgün olup aktarılan duygu ve düşüncelerin anlaşılması ve çizdikleri resimleri çizgi, şekil, renk gibi kompozisyon elemanları ile nasıl ifade ettikleri açısından önemlidir. Mevcut çalışmada da

ortaokul öğrencilerinin duygularına (mutluluk ve üzüntü) ilişkin metaforik algılarının sanatsal yaratıcılıklarına nasıl yansıdığına incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın ilk bulgusuna göre öğrencilerin mutluluk kavramına ilişkin toplam 47 tane metafor oluşturduğu, bu metaforlardan hiçbirine çok fazla yoğunlaşmadıkları ancak arkadaşlık, gülümsemek, aile, oyun, futbol gibi metaforların üzerinde daha çok durdukları görülmüştür. Elmas ve Demir (2018) 5.sınıf öğrencilerinin okul olgusuna yönelik metaforik algılar adlı araştırmalarında öğrencilerin okul olgusuna ilişkin ürettikleri ağaç, ev, kardeş, anne-baba, güzel/iyi, mutlu, sevgi, hayal, deniz, başarılı, oyun/oyun alanı, hayat gibi metaforlar ortaya konulmuştur. Fidan ve Fidan (2016) Ortaokul öğrencilerinin Görsel Sanatlar dersi kavramına ilişkin metaforik algıları adlı araştırmalarında öğrencilerin Görsel Sanatlar dersi kavramına yönelik ürettikleri hayat, insan, deniz, eğlenceli bir şey, güzel bir şey, oyun, duygular, sanat, mutluluk, hayaller gibi metaforlar ortaya konulmuştur. Çeliker ve Akar (2015) Ortaokul öğrencilerinin doğaya ilişkin metaforları adlı araştırmalarında öğrencilerin doğaya ilişkin geliştirdikleri ağaç, her şey, aile, anne, arkadaş, kardeşlik, sevgi, dost, hayal, huzur, huzur kaynağı, mutluluk gibi metaforları ortaya koymuşlardır. Sönmez ve Akıncan (2013) Ortaokul öğrencilerinin “yardımseverlik” değeri ile ilgili metafor algıları adlı araştırmalarında öğrencilerin yardımseverlikle ilgili geliştirdikleri sevgi, deniz, anne, ağaç, dost, arkadaş, kardeş, mutluluk, hayat, gülümsemek, aile gibi metaforları ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda öğrencilerin olumlu ifadeler üzerinde durdukları söylenebilir. Bu bulguların mevcut çalışmada da aynı ifadelerin olması sebebiyle birbirini desteklediği görülmektedir. Bu yaşlardaki öğrencilere hangi kavram verilirse verilsin bunu aslında en çok aile, dostluk, arkadaşlık, kardeşlik, oyun üzerine kurguladığı ve verilen her kavramda bu metaforları ortaya koydukları görülmüştür. Bu bulguların mevcut çalışmada da aynı ifadelerin olması sebebiyle birbirinin desteklediği görülmektedir.

Öğrencilerin üzüntü kavramına ilişkin toplam 40 tane metafor oluşturduğu, bu metaforlardan hiçbirine çok fazla yoğunlaşmadığı ancak talihsizlik, yokluk, mağlubiyet, başarısızlık gibi metaforların üzerinde daha çok durulduğu görülmüştür. Doğan vd. (2021) Sivrice depremini yaşamış ortaokul öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi adlı çalışmalarında öğrencilerin depreme ilişkin geliştirdikleri çaresizlik, kötü his, ölüm, sınav, kızgınlık, enkaz gibi metaforlar ortaya koydukları görülmüştür. Bu bulguların mevcut çalışmada da aynı ifadelerin olması sebebiyle birbirinin desteklediği görülmektedir.

Öğrencilerin mutluluğa ait kullandıkları metaforlara 5 kategoride yer verilmiştir. Buna göre sevginin ifadesi olarak; anne sevgisi, ev, kardeşlik, aile, sevilmek, ihtiyaç, abilik, dostluk ve zevkler, anne ve cennet, aşk ve müzik, sevdiğin insan, deniz, ağaç, sevildiğin ortam, sokak, sevdiğim şeyler, arkadaşlık. Düşüncenin ifadesi olarak; gülümsemek, huzur, hayal kurmak, sevinç, siyaset, iyi hissetmek, turan, önemsenmek, değişkenlik, acizlik, hayatın dengesi, her şey. Maddenin ifadesi olarak; hediye, yemek, kahve, araba, traktör. Etkinliğin ifadesi olarak; sanat, oyun, eğlenmek, bilgisayar, müzik, telefon, futbol, uyku. Zaferin ifadesi olarak; galibiyet, ders çalışmak, güzel, başarı, zenginliğin ifade edildiği görülmüştür. Kategoriler içerisinde en çok “sevginin ifadesi olarak mutluluk” olduğu tespit edilmiştir. Elmas ve Demir (2018) araştırmalarında öğrencilerin okul olgusuna ilişkin ürettikleri metaforlar “doğa”, “renk”, “aile”, “mutluluk”, “başarı”, “gelecek zaman”, “eğlence”, “içerik”, “meslek”, “yiyecek”, “kaygı”, “baskı” 12 kategoride incelendiği söylenebilir. Fidan ve Fidan (2016) araştırmalarında öğrencilerin Görsel Sanatlar dersi kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar “yaşamın bir ifadesi olarak”, “tedavi edici olarak”, “olumsuz duyguların bir ifadesi olarak”, “eğlence ve zevk aracı olarak”, “duyguların yansımaları olarak”, “yetenek ve yaratıcılık ifadesi olarak” ve “çeşitlilik ifadesi olarak” olmak üzere toplam 7 kategoride toplandığı söylenebilir. Çeliker ve Akar (2015) araştırmalarında öğrencilerin doğaya ilişkin geliştirdikleri metaforlar “yaşanılan yer olarak doğa”, “yaşam kaynağı olarak doğa”, “fedakâr olarak doğa”, “heyecan ve huzur veren olarak doğa”,

“yol gösterici olarak doğa”, “vazgeçilmez bir değer olarak doğa”, “ders veren olarak doğa”, “renk olarak doğa”, “çeşitlilik içeren olarak doğa” olmak üzere toplam 9 kategoride toplandığı söylenebilir. Sönmez ve Akıncan (2013) araştırmalarında yardımlaşma değerine ilişkin ortaokul öğrencilerinin geliştirdikleri metaforlar 5 kategoriye ayrılmıştır. Kategoriler kendi içinde değerlendirilmiştir. Oluşturulan kategorilerden “duygu olarak yardımseverlik”, “aile ve sosyal çevre olarak yardımseverlik”, “doğal çevre olarak yardımseverlik”, “nesne olarak yardımseverlik”, “görünmeyenler olarak yardımseverlik” olduğu ifade ettiği söylenebilir. Benzer çalışmalarda da duygulara yer verilmiştir. Bu bulguların da mevcut çalışmayı desteklediği görülmüştür. Bu bağlamda öğrencilerin en çok duygular üzerine kurguladığı kategorileri ortaya koydukları tespit edilmiştir.

Öğrencilerin üzüntüye ait kullandıkları metaforlara 4 kategoride yer verilmiştir. Buna göre umutsuzluğun ifadesi olarak; okul, çaresizlik, talihsizlik, hastalık, ağlamak, başarısızlık, depresyon, yalnızlık, mağlubiyet, yokluk, ölüm acısı, ayrılık, sınav kaygısı, eşyanın zarar görmesi, kaza, güvenmek, bağlanma korkusu, yokluk ve yalnızlık. Düşüncenin ifadesi olarak; kötü his, siyaset, acı çekmek, öfke, üzülme, mutsuzluk, özlem, denge, hissiyat, kötü bir şey. Değersizliğin ifadesi olarak; reddedilmek, ihanet, hiçbir şey. Tutumun ifadesi olarak; kırılmak, mağduriyet, şiddet, kısıtlanmak, alay edilmesi, kavga, dostluğun bozulması, telefonla oynamak, mecburiyet. Kategoriler içerisinde en çok “umutsuzluğun ifadesi olarak üzüntü” olduğu tespit edilmiştir. Doğan vd. (2021) araştırmalarında depresyon kavramına yönelik öğrencilerin ürettikleri metaforlar “Depresyonun Oluşma Şekli”, “Depresyonun Sonuçları” ve “Depresyonun Sebepleri”; alt kategoriler ise makine/araç-gereç, doğal afet, insan davranışı ve zaman psikolojik sonuçlar, toplumsal sonuçlar ve dinsel sonuçlar, dinsel sebepler olmak üzere 3 kategori ve 8 alt kategori altında toplanmıştır. Benzer çalışmalarda da duygulara yer verilmiştir. Bu bulguların da mevcut çalışmayı desteklediği görülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin mutluluk ve üzüntüyü sanatsal çalışmalarına nasıl yansıttıklarına bakıldığında mutluluk için arkadaşlık, gülümseme, aile, oyun gibi kavramları aktarırken, üzüntüyü için ise başarısızlık, mağlubiyet, siyaset, elde edememe, güvensizlik, yemek yiyememe gibi kavramları daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin mutluluğu ve üzüntüyü resimlerine yansıtma konusunda istekli oldukları görülmüştür. Öğrencilerin mutluluk resimlerini yorumlarken renk konusunda cesaretli adımlar attıkları, özgün ve yaratıcı oldukları tespit edilmiştir. Üzüntü resimlerini yorumlarken ise renk çok fazla tercih etmedikleri, özgün ve yaratıcı oldukları görülmüştür. Öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramına ilişkin metaforları ve çizdikleri resimlerin birbiriyle örtüştüğü tespit edilmiştir. Öğrenciler resimlerinde kontür çizgilerine ağırlık vermişlerdir. Teknik olarak genelde kuru boya tercih edilmiştir. Bu tarz etkinliklerin öğrencilerin kendilerini ifade ettikleri, duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkmasına olanak sağladığı ve yansıtma becerilerini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aksu ve Taşkesen (2022) araştırmalarında öğrenciler resimleri yorumlarken renk konusunda cesaretli adımlar attıkları, özgün ve yaratıcı oldukları tespit edilmiştir. Serin ve Taşkesen (2021) araştırmalarında öğrencilerin sanat ile ilgili görüşlerine bakıldığında, duygularını daha rahat anlattıklarını, kendilerini özgürce ifade ettiklerinden bahsetmişlerdir. Aksak ve Taşkesen (2021) araştırmalarında kız çocukları pembe, kırmızı, sarı gibi canlı renkleri kullanırken, erkek çocuklarının daha sert çizgi kullandığı, renk olarak da siyah ve kırmızı renklerini tercih ettikleri görülmüştür. Bu bulguların da mevcut çalışmayı desteklediği görülmüştür.

Ortaokul öğrencileri mutluluk ve üzüntü kavramını aktarırken daha fazla soyut kavramları kullanmışlardır. Öğrenciler mutluluğu yansıtırken sevdikleri, zevk aldıkları şeyleri, üzüntüyü yansıtırken de sevmedikleri, üzüldükleri durumları aktarmışlardır. Altun ve Apaydın (2013) araştırmalarında öğrencilerin eğitim kavramına yönelik soyut ve somut metaforlardan yararlanma düzeyleri karşılaştırıldığında öğrencilerin daha çok somut metafor imgelerini kullandıkları tespit edilmiştir. Dündar (2022) çalışmasında afiş iletiminde kullanılan metaforlar ile toplumsal sorunlar

yeniden tanımlanmış ve çözüm yolları toplumsal kültürel semboller üzerinden anlatım gerçekleştirilmiştir. Afiş iletilerindeki kullanılan metaforların türleri ontolojik, soyut ve somut metaforlara yer verildiği tespit edilmiştir. Aktepe vd. (2020) araştırmalarında çalışkanlık değerine ilişkin metaforlarından 5.sınıf öğrencilerinin metafor oluştururken somut kavramlar kullandıkları, 6.sınıf ve 7.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar somut ve soyut kavramları oluştururken, 8.sınıf öğrencilerinin soyut kavramları içerecek şekilde kullandıkları söylenebilir.

5. Sonuç

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ortaokul öğrencilerinin mutluluk kavramı için en çok kullanılan metaforları arkadaşlık, gülümsemek, aile, oyun gibi kavramlar, üzüntü kavramı için ise en çok kullandıkları metaforlar talihsizlik, yokluk, mağlubiyet, başarısızlık gibi kavramlardır. Oluşturulan metafor kategorilerine baktığımızda en çok mutluluk için “sevginin ifadesi olarak”, üzüntü için en çok ise “umutsuzluğun ifadesi olarak” olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin mutluluk ve üzüntüyü sanatsal çalışmalarına nasıl yansıttıklarına bakıldığında mutluluk için arkadaşlık, gülümsemek, aile, oyun gibi kavramları aktarırken, üzüntü için ise başarısızlık, mağlubiyet, siyaset, elde edememek, güvensizlik, yemek yiyememek gibi konuları resmettikleri görülmüştür. Öğrencilerin mutluluk resimlerini yorumlarken renk konusunda cesaretli adımlar attıkları, özgün ve yaratıcı oldukları görülmüştür. Üzüntü resimlerini yorumlarken ise renk çok fazla tercih etmedikleri, özgün ve yaratıcı oldukları görülmüştür. Öğrencilerin mutluluk ve üzüntü kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforları ve çizdikleri resim arasındaki ilişki durumuna bakıldığında birbiriyle örtüştüğü tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğrenciler mutluluğu aktarmak için daha çok mutlu oldukları kavramlar üzerinde dururken, üzüntüyü aktarmak için ise üzüntü duydukları kavramlar üzerinde durarak resimlerinde de aynı kavramları yansıttıkları tespit edilmiştir.

6. Öneriler

Görsel Sanatlar dersi, öğrencilerin duygusal ifadelerini dışa vurabilmeleri açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmekte olup, bu tür etkinliklere müfredat içinde daha fazla yer verilmesi gerektiği önerilmektedir.

Görsel Sanatlar dersi kapsamında farklı konu ve temaların ele alınmasının, öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini geliştirmede önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin hayal gücünü, özgün düşünme becerilerini ve sanatsal ifade olanaklarını destekleyen bu tür uygulamalara öğretim sürecinde daha sık yer verilmesi önerilmektedir.

Metaforun, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde etkili bir araç olması nedeniyle, Görsel Sanatlar Öğretim Programı’nda bir kazanım olarak yer almasının pedagojik açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

7. Kaynakça

- Açıkgöz, S. (2007). *Sanat eğitiminde illüstrasyon* (Tez No. 211454) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aksak, E., & Taşkesen, S. (2021). Çizgi filmlerin ilkökul öğrencilerinin yaratıcılıklarında oluşturduğu etkiler üzerine göstergebilimsel yaklaşım. *International Journal of Research in Fine Arts Education*, 4(1), 34-50. <http://ugsead.eab.org.tr/makale/2295>
- Aksu, M., & Taşkesen, S. (2022). Ortaokul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirisi algı düzeylerinin ve sanat eleştirisi etkinliklerinin sanatsal çalışmalarına yansımaları. *International Journal of Fine Arts Education Research (UGSEAD)*, 5(2). <http://ugsead.eab.org.tr/makale/3453>

- Aktepe, V., Uzunöz, A., & Sarıçam, İ. (2020). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde çalışkanlık değerine yönelik metafor algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 449-466. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.660037>
- Altun, S. A., & Apaydın, Ç. (2013). Kız ve erkek öğretmen adaylarının “eğitim” kavramına ilişkin metaforik algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 329-354. <https://dergipark.org.tr/pub/kuey/issue/10319/126554>
- Aydın, C. E. (2022). *Görsel sanatlar öğretmenlerinin ve öğretim üyelerinin görsel sanatlar dersine ilişkin görüşleri* (Tez No. 731663) [Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Buyurgan, S. & Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15. baskı). Pegem.
- Çeliker, H., & Akar, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin doğaya ilişkin metaforları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 101-119. <https://dergipark.org.tr/pub/kefad/issue/59450/854104>
- Dağdağ, F. E. (2017). Görsel iletişimin tarihi, kültürel ve estetik nesnesi olan Diyarbakır surları ve sembolik motifleri. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi*, 8(2), 307-318. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/432158>
- Doğan, M., Nacaroglu, O., & Ablak, S. (2021). Sivrice depremini yaşamış ortaokul öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi: Malatya ili örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 384-402. <https://doi.org/10.53444/deubefd.885116>
- Dündar, F. N. (2022). Afiş tasarımında metafor kullanımı. *Uluslararası disiplinlerarası ve kültürlerarası sanat*, 7(15), 167-176. <https://dergipark.org.tr/pub/ijia/issue/75684/1244416>
- Elmas, S. A., & Demir, E. (2018). 5. sınıf öğrencilerinin okul olgusuna yönelik metaforik algıları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 51(3), 45-70. <https://doi.org/10.30964/auebfd.427496>
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). The McGraw-Hill Companies.
- Fidan, B., & Fidan, M. (2016). Ortaokul öğrencilerinin görsel sanatlar dersi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2). <https://dergipark.org.tr/pub/trkefd/issue/24152/256287>
- Gökaydın, N. (1996). *Amaç, çocuğun ve gencin yaratıcı gücünü ve estetik sezgisini geliştirmek olmalıdır*. *Milli Eğitim*, 131(1), 27-28.
- Kozlu, D., & Benuğur, Ş. (2014). Çağdaş sanatta görsel ve kavramsal bir imge olarak yazının kullanımı. *Art-e Sanat Dergisi*, 7(14), 233-263. <https://doi.org/10.21602/sgsfsd.39186>
- MEB, (2018). *Görsel sanatlar dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 07.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Serin, R., & Taşkesen, S. (2021). Ortaokul öğrencilerinin görsel sanatlar dersi tutumları ve sanatı yansıtma biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *SED Journal of Art Education*, 9(2). <https://www.sanategitimidergisi.com/makale/pdf/1641797247.pdf>

- Sönmez, Ö. F., & Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin “yardımseverlik” değeri ile ilgili metefor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (7), 105-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbad/issue/29701/319582>
- Uygun Aydınır, M. (2015). Öğretmen adaylarının geleneksel müzik türlerine ilişkin algılarının metaforlar aracılığı ile incelenmesi, *Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 1(1). <https://doi.org/10.5578/amrj.8905>
- Yaşar, Ş., & Girmen, P. (2012). İlköğretim öğrencilerinin Türkçe dersi konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 13-23. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/160803>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9.baskı). Seçkin.
- Yıldırım, A., H. Şimşek (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yılmaz, M. (2014). Görsel sanatlar eğitiminde mizahın yeri ve kaynakları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (40). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/382691>
- Yılmaz, U., Yılmaz, E. N. D., & Yılmaz, M. (2021). Enstalasyon sanatında doğu izleri üzerine göstergebilimsel bir inceleme: Heike Weber, Rudolf Stingel ve Martin Roth Örnekleri. *Art-e Sanat Dergisi*, 14(27), 47-71. <https://doi.org/10.21602/sduarte.869913>